

מתוכחי התקשורת – מהו עיתונאי?

קהל יעד: כיתות י"א-י"ב

רקע תיאורטי:

העיתונאי המסורתי הוא איש מקצוע שתפקידו לדווח על המתרחש ולתווך לקהל שקורא או צופה בו את שפע הדברים שקורים באותו רגע ולהפיצו. עיתונות (כתובה ומשודרת) קיימת במשטרים דמוקרטיים ולא דמוקרטיים. וכמו כל בעלי מקצוע אחרים שמעניקים "שירות לציבור" ישנן דרישות סף לכניסה למקצוע הזה – נדרשת תעודת עיתונאי כדי לעסוק בתחום.

ישנם מספר ערכים המגדירים את התרבות העיתונאית וקובעים את טיבה¹. הערך הראשון הוא כמובן "שירות לציבור". העיתונאים מאמינים כי העבודה המקצועית שלהם הינה שליחות וכי גם אם בסיטואציות מסוימות מסבה הידיעה נזק לאחרים, טובת הציבור היא שמנחה אותם. התפיסה במשטרים דמוקרטיים הינה שהעיתונאים הם "כלבי השמירה של הדמוקרטיה" – הם שומרים על ערכיה, מנותקים מאינטרסים הקשורים בממשל או משיקולים כלכליים בעת הדיווחים. עליהם להיות חופשיים מלחצים שמופעלים עליהם ולשמור על הוגנות ו"ריחוק מקצועי" ככל הניתן. ערך זה הוא למעשה שאיפה שקשה מאוד בפועל ליישמה.

כדי לאמץ את אידיאל האובייקטיביות נדרשת מהעיתונאי, בעת קבלת ידיעה מהמקורות שלו לעשות הפרדה ברורה בין עובדות לדעות, האם אתה כתב? או פרשן? לדוגמא – אפשר לדווח על מה שעניך רואות בזמן שהייה בזירת רצח, אך לא לבסס את הדיווח שלך על מי לדעתך אשם מבלי להסתמך על עובדות. כמו כן, על העיתונאי לשמור על איזון בדיווח ולקבל לידיו את התגובות של מי שמעורב באירוע. לדוגמא: משפחתו של הקורבן, נציג מהמשטרה שחוקרת את הנסיבות ועורך דינו של החשוד. כך, מתגבשת עבור הצופים או הקוראים התמונה המלאה. נדרשת מהעיתונאי קבלת החלטות מהירה תוך דד-ליין שמוכתב לו על ידי עורכיו או מנהליו ולכן, עליו לפעול בזהירות יתרה ובהגינות עיתונאית ככל האפשר.

לתקשורת, בעידן הנוכחי מתווכחים רבים. נוסף על תפקיד העיתונאי המסורתי הצטרפו מיליוני משתמשים ברשתות החברתיות שהלכה למעשה, מתפקדים כ"עיתונאים" לכל דבר ועניין, כשבגזרת הטכנולוגיה המתקדמת, מעלים בטלפונים הניידים דיווחים בלייב מכל זירת התרחשות ולמעשה, מתווכים לקהל הגולשים את המציאות בעיניים שלהם. האם הטשטשו הגבולות במהו עיתונאי אמיתי? האם הלחץ לפרסם בכל מחיר כדי להיות ראשונים בדיווח בא על חשבון האמת?

מטרות:

¹ "הא'גנדה חיה, האובייקטיביות מתה? תרבות עיתונאית ברשתות החברתיות בישראל", ט. לאור, סוגיות חברתיות בישראל, גיליון 30, מס' 1, חורף 2021, עמ' 207. הוצאת אוניברסיטת אריאל שבשומרון.

1. התלמידים ידעו להגדיר את תפקידו של העיתונאי בחברה דמוקרטית
2. התלמידים ידעו להבדיל בין עובדה לדעה
3. התלמידים יעמדו על ההבדלים בין העיתונות המודפסת לעיתונות המקוונת
4. התלמידים ידעו מהם מקורותיו של העיתונאי

מהלך השיעור:

פתיח + דיון (10 דק'):

השיעור נפתח בסרטון קצר ומשעשע על עבודת העיתונאים של חדשות קשת 12 בזמני מלחמה ושלוש: <https://www.youtube.com/watch?v=n3tdIUhLrSo> לאחר מכן, יישאלו התלמידים – **מיהו עיתונאי לדעתם?** יש מחסן מילים והתלמידים יצטרכו להחליט מה מבין כל המונחים הכי נכון מבחינתכם. תיערך הצבעה והמושגים שיזכו למספר הקולות הרב ביותר, ישובצו בחלונות החסרות במצגת (שקופית 2).

שאלות נוספות לדיון:

האם עיתונאים קיימים במשטרים לא דמוקרטיים? התלמידים יגידו שכן ויכול להיות שהם יצינו עיתונאים בשירות התעמולה של הצורך הנאצי או ברוסיה הקומוניסטית. **האם ישנן דרישות סף על מנת להיות עיתונאי?** לא כולם יהיו תמידי דעים בעניין. יש כאלה שיגידו שיאיר לפיד, רוח"מ שאין לו בגרות היה עיתונאי בידיעות אחרונות (הם אולי לא יודעים ששירותו הצבאי היה בעיתון "במחנה" שם קיבל את ההכשרה דה-פקטו) ויש שיגידו שישנם בלוגרים או אושיות רשת שהם עיתונאים לכל דבר ועניין. **האם עיתונאי יכול להיות אובייקטיבי?** רוב התלמידים יגידו שאין דבר כזה אובייקטיביות, שלכל כתב יש את "האני מאמין" שלו שלפיו הוא פועל וזה משהו שמאוד קשה ליישם בפועל.

גוף השיעור (30 דק'):

התלמידים יתחלקו לשלישיות ויקבלו אליהם גזרי עיתונים עם כתבות וידיעות שונות וינסו להבחין בין עובדה לדעה. הם יעמדו מול הכיתה ויסבירו מדוע מה שקיבלו אליהם – דעה או עובדה. מה יש בידיעה שהיא בבחינת דעה או עובדה, כיצד ניתן להבחין בנימת הכתיבה?

במהלך הדיון ננסה לעמוד על הקשיים בלהיות עיתונאי, עם אילו לחצים הוא מתמודד? אילו שיקולים עיתונאיים עומדים בפניו בזמן פרסום הידיעה? האם טובת הציבור תמיד בראש מעייניו?

מה קורה בעידן הדיגיטלי שבו העיתונאי המסורתי צריך להתמודד עם המהירות שבה ידיעה מתפרסמת? ההבדל בין און-ליין לעיתונות המודפסת.

העיתונאי נגיש יותר, הציבור יכול לפנות אליו בכל עת בכל הרשתות החברתיות ולהעביר לו ידיעות וסיפורים. הוא לא חייב להיות בבניין המערכת, הכל דרך הרשת, און ליין, בכל עת וזמן. כמות הידיעות שעולות לאתר האינטרנט של גוף החדשות הן פי כמה וכמה מאשר בעיתונות המסורתית. התלמידים יצינו יתרונות וחסרונות בתפקודו של העיתונאי – האם יש בהצפת המידע הרב מעין שיבוש באיכות החדשה שמגיעה לפתחנו?

מהם מקורותיו של העיתונאי? התלמידים יעלו כל מיני רעיונות. ישנם מקורות רשמיים ממסדיים ויש חצי ממסדיים ואנשים פרטיים. מה עומד מאחורי כל מקור כזה? מה האינטרס של ח"כ להדליף ידיעה חשובה מהקבינט? היכן זה מקדם אותו? נותן את דוגמת חשיפת חברת החדשות לפיה הרמטכ"ל דאז, דן חלוץ, מכר את מניותיו, רגע לפני פרוץ מלחמת לבנון השנייה. מי הבנקאי שהדליף? איזה סוג מקור הוא? מדוע לדעתכם עשה זאת? האם העיתונאי עשה את מלאכתו כראוי?

ולקראת סיום,

האם בלוגרים ואושיות רשת נחשבים עיתונאים לכל דבר? דיון קצרצר לפני סרטון.

חלק מהתלמידים יגידו שהם מביאים תוכן ראוי שחלקו מעורר השראה ויכול לתרום לשיח חשוב בחברה שלנו. אנחנו נראה סרטון של גיא הוכמן, איש הטלוויזיה לשעבר: https://www.youtube.com/watch?v=iNzI2XGv_7Q/. האם הוכמן הוא עיתונאי? הרי הוא הלך לסקר את המונדיאל כמו כל עיתונאי ספורט אחר, לא?

סיכום (5 דק'):

אז מה למדנו היום? הבנו מהו עיתונאי, מה תפקידו בחברה דמוקרטית מתוקנת והאם תפקיד העיתונאי המסורתי השתנה עם השנים ועם ההתפתחויות הטכנולוגיות? מה ההבדל בין עובדה לדעה וכיצד ניתן להבחין בין השניים? מה הופך את העיתונאי לכזה שעושה את מלאכתו כראוי ובכלל, האם ביום מן הימים תהיה תכנה שתחליף את כל הסגלים והאברמוביצ'ים?